

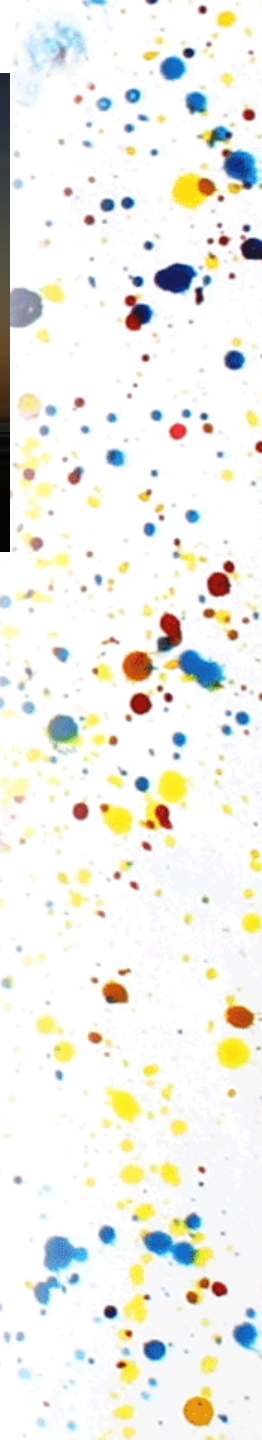
1. Vstup do problematiky mládeže

Monika Punová

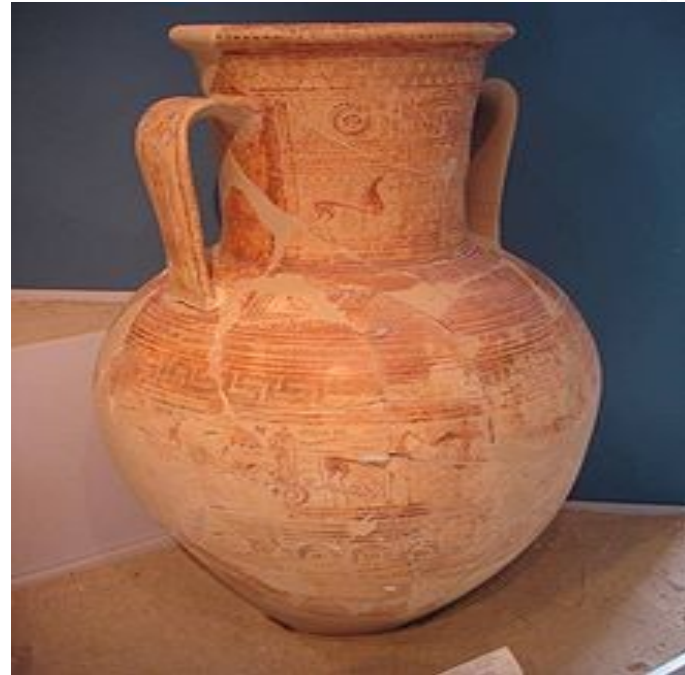
„Naše mládež je zkažena do morku kostí. Je intrikánská a líná. Nikdy nebude připomínat mládež dávných časů. Mladé pokolení dnešních dnů není schopno zachovat naši kulturu.“

„Ztrácím veškerou naději v budoucnost našeho státu, až mládež převezme moc do svých rukou. Naše mládež je neukázněná, nesnesitelná, nestálá – jednoduše hrozná.“

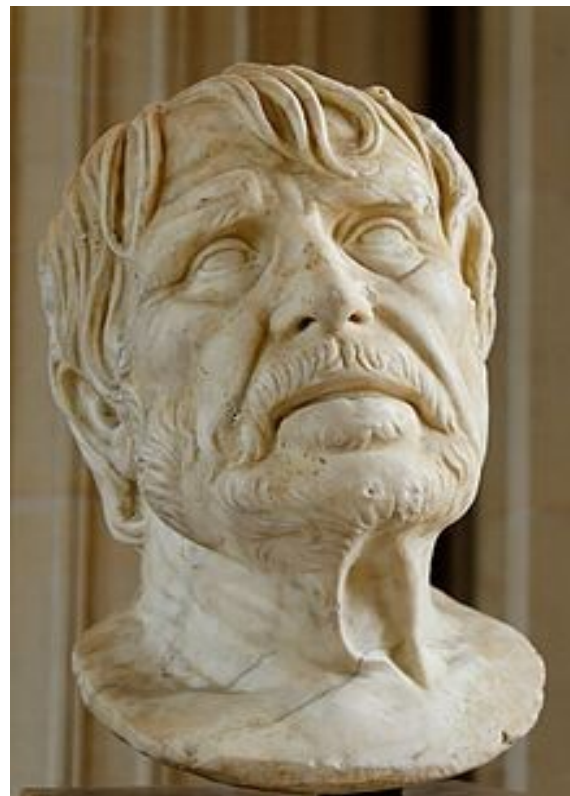
Hliněná amfora v Babylonii (starověk)

„Naše mládež je zkažena
do morku kostí. Je
intrikánská a líná.
Nikdy nebude
připomínat mládež
dávných časů. Mladé
pokolení dnešních dnů
není schopno zachovat
naši kulturu.“

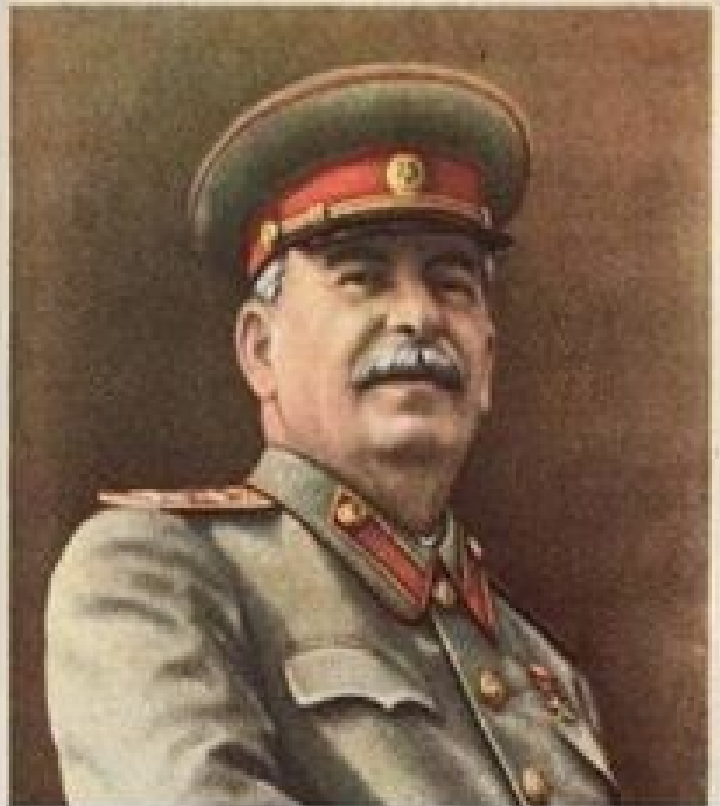
Hesiodos, 7. stol. před Kristem

„Ztrácím veškerou naději
v budoucnost našeho
státu, až mládež
převzme moc do
svých rukou. Naše
mládež je
neukázněná,
nesnesitelná, nestálá
– jednoduše hrozná.“

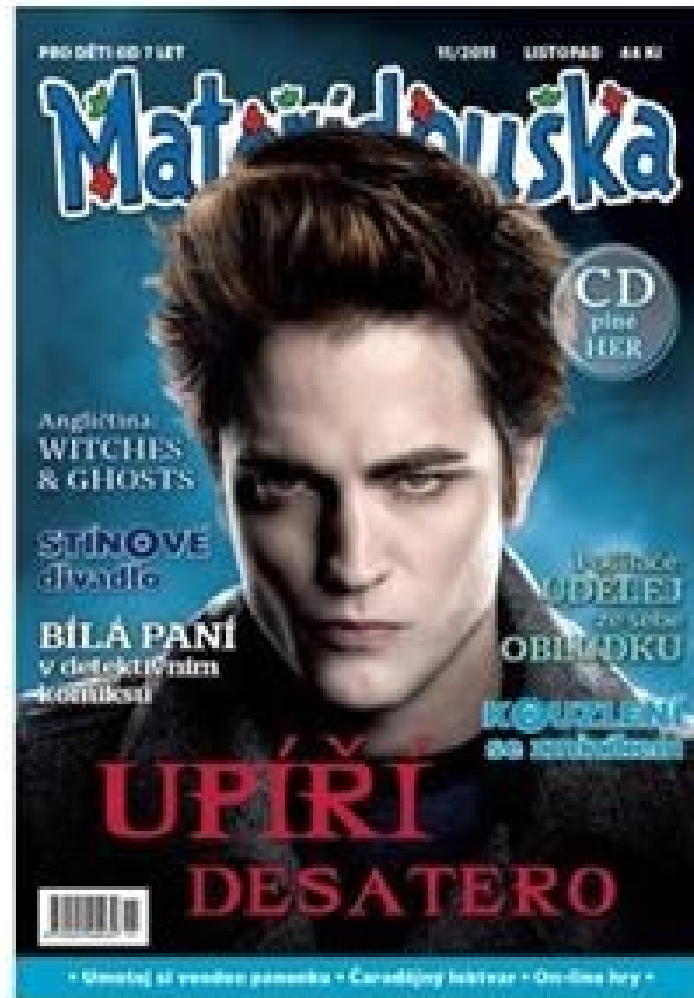

Mateřídouška

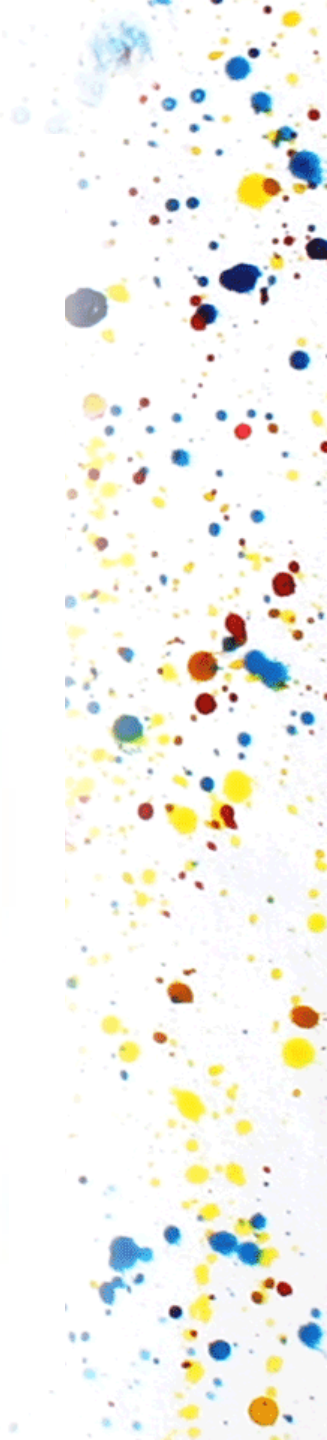
Časopis pro nejmenší čtenáře

1949

2011

Velký sociologický slovník (1996, 635):

„Termín mládež označuje buď nepřesně ohraničenou věkovou skupinu, nebo sociální kategorii vymezenou specifickými biologickými, psychickými a sociálními znaky. Příslušníky mládeže spojuje to, že se nalézají ve stejném životním cyklu nazývaném mládí a jsou stejnou generací.“

Adolescence

- z latinského slovesa *adolescere* = dorůstat, dospívat, mohutnět
- v českém prostředí se hovoří o období od 15 do 22 let
- počátky adolescence souvisí s plnou reprodukční zralostí, předchází jí pubescence (též označovaná jako dospívání), jež spadá do období 11 – 15 let (někteří autoři ji ještě dělí na prepubertu a pubertu – viz např. Langmeier)
- bývá stručně označována jako most mezi dětstvím a dospělostí, jako přechodné období, v jehož rámci se ze závislého jedince stává nezávislý a v jejím průběhu obvykle dochází k ukončení tělesného růstu.

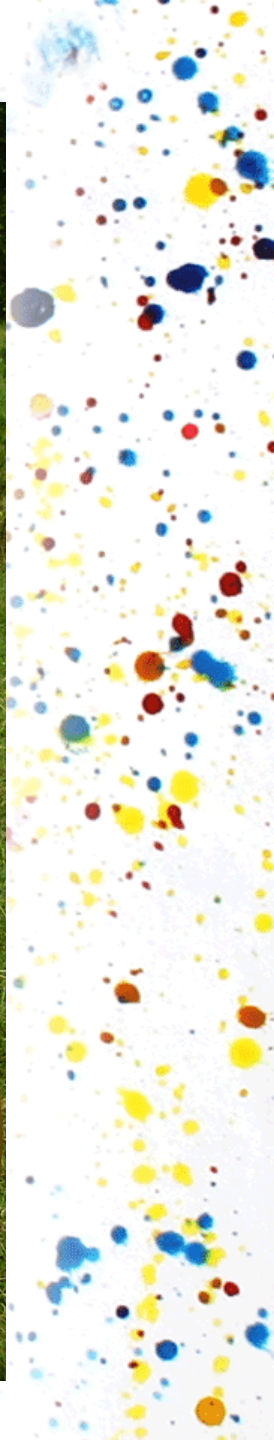
Vnitřní diferenciaci adolescence:

- *časná: 10 (11) – 13 let*
- *střední: 14 – 16 let*
- *pozdní: 17 – 20 let*

- *pubescence (11-15 let)*
- *adolescence (15-22 let)*

Perspektivy dnešního pohledu na mládež

- **Kulturní**
- **Komparativní**
- **Biografická**

???

**Jaké jsou změny ve vývoji mládeže
v poslední době?**

Youth

VÝVOJOVÉ ZMĚNY V ADOLESCENCI

Adolescence

= souběžné působení změn:

- biologických
- psychických
- sociálních
- spirituálních

Existuje mezi nimi výrazná diskrepance, vývoj v jednotlivých dimenzích existence adolescenta může být zcela odlišný

Fyziologické a biologické změny

- **růstový sprint**
- **razantní změny v činnosti žláz s vnitřním vylučováním produkujících hormony**
- **sexuální dozrávání**
- **získání schopnosti biologické reprodukce**
- **sekulární akcelerace**

Otázky pro sociálního pracovníka:

**Jaký má adolescent vztah
ke svému tělu?**

**Kterými zjevnými aspekty svého
fyzického vývoje je ovlivněn (např. jak
vnímá svůj fyzický či mentální
handicap)?**

Psychické a sociální změny

- **kognitivní**
- **emocionalita**
- **identita**
- **vztahy (k sobě samému, ke druhým)**

Kognitivní změny

J. Piaget:

**období utváření
formálních logických
operací, formálního
abstraktního myšlení**

nový způsob myšlení

- egocentrické zaměření na sebe sama, na své pocity mimořádnosti (může vést ke konfliktům s dospělými)
- vliv na postoje adolescenta k sobě samému i k ostatním lidem a světu jako takovému (myšlení je více vztahové a reflexivní)
- více srovnává současnost s ideálem
- prohloubení spirituální oblasti, začíná brát ohled na druhé ve svých morálních úsudcích

Emocionalita

V časně adolescenci: zvýšená emoční labilita, posun nálad k negativním pocitům, úseky krizí a pocitové zvraty.

Ve střední a pozdní adolescenci: přibývají silnější prožitky, větší extroverze, menší impulzivita a emocionální dráždivost, větší citová stálost.

Vztah k sobě samému

- Rousseau – druhé zrození (v důsledku centripetálního zaměření na sebe sama)
- vede ke zvýšené sebereflexi, sebehodnocení a introspekci (reflexi motivů a prožitků souvisejících s vědomím vlastního já)
- porovnávání reálného já s ideálním já (ukazatel sebepřijetí)

sebehodnocení

jeho základem je přijetí sebe
samotného se všemi přednostmi
i nedostatky, uznání vlastní hodnoty
a vědomí kompetence

Vztahy ke druhým

- klíčové hledisko pro utváření pozdějších základních rolí dospělého
- odvíjí se od nich sebedůvěra, pocit autonomie, vědomí vlastní sebeúčinnosti a jsou kritériem pro rozhodování adolescenta

Identita

- **spočívá v sebepozorování a sebepoznávání (fyzického vzhledu, psychiky, emocí, pocitů), ale také sebeutváření**
- **kdo jsem, kam patřím, k čemu směřuji, o co usiluji, co je v mém životě důležité, čím se v životě řídím...(vědomí vlastní hodnoty a účinnosti, stability, pohody)**

Otázky pro sociálního pracovníka:

Mikro systémová úroveň:

Jak o sobě mladý člověk smýšlí?

Mezo systémová úroveň:

S jakými lidmi přichází do kontaktu?

Jaký k nim má vztah?

Spirituální a morální vývoj

- vypořádání otázek o smyslu života
- **Fowler (1981)** – spiritualita se může rozvíjet jen v rámci intelektového a emocionálního růstu
 - děti od 5 let: spoléhání na názory dospělých
 - raná adolescence: důraz spíše na symbolickou rovinu než na znalost skutečné pravdy
 - další fáze adol.: hrají větší roli osobní zkušenosti, symboly a rituály

Pojetí morálky:

- **chlapci: ve vztahu k pravdě a spravedlnosti (viz Kohlberg)**
- **dívky: ve vztahu k péči o lidi, jejich pohodě a blahu (viz Gilliganová)**

Kohlbergova (1968) stadia morálního vývoje

- 1. předkonvenční morálka: 4-10 let**
- 2. konvenční morálka: 10-13 let**
- 3. postkonvenční morálka: 13 +**

Morální vývoj žen Gilliganová (1983)

1. úroveň – žití je hnací silou morálního uvažování, žena je striktně limitována zájmem o sebe
2. úroveň – pohyb k pozici sebeobětování a soc. konformity
3. úroveň – úvahy nad individuálními potřebami ženy i druhých, důraz na nezraňování druhých lidí.

Co mají tato pojetí společné?

- **zajímají se o to, jak dospívající uvažují o morálních tématech, nikoliv jak jednají**
- **existuje totiž diskrepance mezi morálním smýšlením a konkrétním morálním jednáním**

Podnět pro sociálního pracovníka:

**Rozlišovat mezi tím, co adolescent říká
a jak ve skutečnosti jedná ...**

**... když hovoří o tom, co je
a co není morální, neznamená to, že
podle toho bude v určité situaci
jednat...**

Otázky pro sociálního pracovníka:

Jaký má adolescent vztah k tomu, co jej přesahuje?

Jaké otázky po smyslu se v jeho životě vynořují? Jaký k nim zaujímá postoj?

Riziková mládež

**...také mládež sociálně vyloučená,
ohrožená, sociálně potřebná,
maladjustovaná, delikventní...**

DEFINICE

jedná se o mladé lidi nalézající se v obtížné životní situaci, kterou nejsou v některých případech schopni vlastními silami zvládat. Jejich sociální fungování se odvíjí od skutečnosti, že jsou nějakým způsobem ohroženi na životě. Reakcí může být jejich rizikové jednání, které spočívá v tom, že mohou představovat riziko pro společnost i pro sebe samotné.

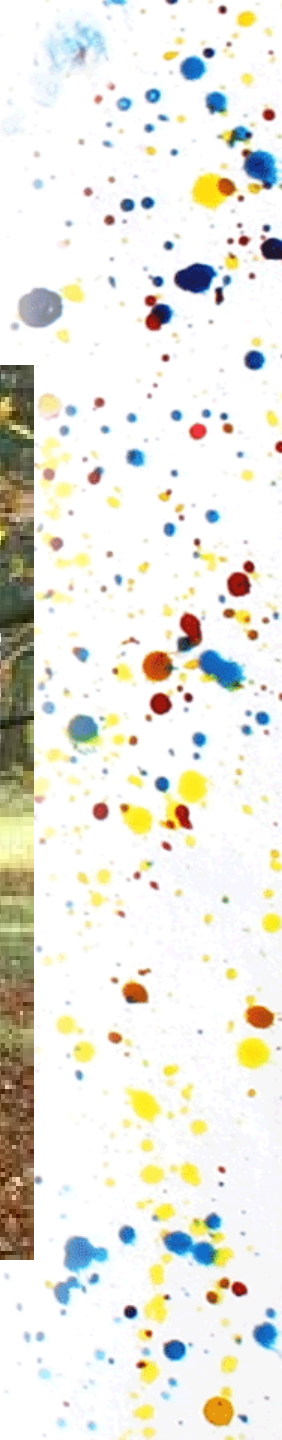
Skupiny rizikové mládeže

- *zdravotně hendikepovaní*
- *s jinou etnickou příslušností*
- *v ústavní výchově*
- *náctileté matky („teen mothers“)*
- *bez domova*
- *problémy se školní docházkou a prospěchem*
- *po odchodu z dětských domovů*
- *se sebepoškozujícími tendencemi*
- *patologické subkultury*

Rizikové chování

- **problémové**
- **delikventní či predelikventní**
- **poruchové**
- **antisociální**
- **kriminální**

Koho ohrožuje?

- jedince

- společnost

- **je to takové jednání, jež představuje pro jedince i společnost určité ohrožení a riziko, protože je v rozporu s hodnotami a normami společnosti**
- **sociální práce proto označuje toto jednání jako rizikové.**

Brendtro, Brokenleg, Bockern (1990 in Labáth, 1996)

deviace,
dysfunkce,
delikvence,
deprivace,
démonické jednání,
nemoc (disease),
nezpůsobilost (disability),
porucha (disorder),
neposlušnost (disobedience)
narušení (disturbance).

Tomášek, 2010: 40

„Kdykoliv média zatouží vylíčit temné vize stále amorálnější společnosti, jsou pro ně delikty spáchané jedinci z nejmladších věkových skupin doslova ideálním nástrojem. Touží novináři po něčem takovém? Samozřejmě ... neboť špatné zprávy se prodávají nejlépe a žádná již nepřebije tu, že naše budoucnost, k níž upínáme naděje, není růžová, ale zlověstně černá.“

Delikventní jednání

dissociální chování dětí a mládeže, jež představuje „široké spektrum jednání od drobných přestupků (např. od porušování školního pořádku, nepřiměřené vzdorovitosti, nadměrné konfliktnosti) až po závažné porušování společenských, etických a právních norem, v extrémních případech trestnou činnost“ (Labáth, 2001: 41).

1. porušení normy, protispolečenské jednání (i mírnější)
2. širší pojem než kriminalita (=trestný čin)
3. nejčastěji se o ní hovoří v souvislosti s mládeží

Delikvence X kriminalita

- u delikventního jednání může dojít k mírnějšímu porušení norem (morálních, právních),
- kdežto u kriminality se jedná o závažnější porušení norem, jež je trestným činem.

oba pojmy označují tutéž podstatu:

- delikvence pochází z lat. „delinquens“ - „ten, který se dopouští provinění“ (slovo „delictum“ představuje samotné provinění),
- kriminalita pochází z lat. „crimen“ - vina, zločin.

Rizikové chování a dospívání

- Kagan (2001) - studie Harvardu z 90. let:

před vstupem do dospělosti bylo a stále je v rozvojových zemích nejrizikovější dětství, ve vyspělých společnostech je to dospívání

- Lékařská akademie USA:

dospívající ve vyspělých zemích jsou více ohroženi behaviorálními jevy, nikoliv činiteli biomedicínskými (apel na rozvoj celostní medicíny)

Intenzita a délka prožívání rizika

- určitá míra rizika a jeho epizodní charakter je přirozená součást dospívání
- problémem je přijetí rizikového způsobu života
- Hamanová, Csémy (2014): rizik. způsob života je nejčastější příčinou úmrtí 15-19 letých v západních zemích i v ČR = nová morbidita (nemocnost) mládeže

Syndrom rizikového chování v dospívání

**prof. Richard
Jessor**

- **WHO expert**
- **longitudinální výzkum psychosociálního vývoje 14-22 letých v USA**

Problémové oblasti rizikového chování

- zneužívání návykových látek
- poruchy chování, agresivita, delikvence
- rizikové sexuální chování (předčasné zahájení pohlavního života)

**rizikové chování (SRCH) hraje v
adolescentově životě určitou roli**

=

**je potřeba saturovat jeho potřeby
jiným, zdravějším způsobem**

SRCH – D
souvisí s rizikovými a
ochrannými faktory na
individuální, rodinné a
společenské úrovni

Později se Jessor zaměřil na činitele v oblastech

1. rodiny
2. vrstevníků
3. školy
4. okolí

Prevence

- **holistické zaměření na adolescenta a nikoliv na jeho problém**
- **přístupy se musí opírat o výzkumy**
- **nezaměřovat se primárně na rizika**
- **zacílení na pozitivní vývoj, zdroje**

Oprávněná kritika Jessorova pojetí

...

Ize se na rizikové chování dívat
zúženým pohledem SRCH-D
?

Etiologie rizikového chování

= faktory, jenž iniciují, podmiňují a spolupůsobí na vzniku a rozvoji rizikového chování

- A) vnitřní** (individuální, osobnostní, konstituční, vrozené, nezřídka psychopatologické);
- B) vnější** (společenské, dané požadavky a očekáváními prostředí mladého člověka).

Které mají větší vliv?

vrozené (konstituční, hereditní)

x

získané („faktory prostředí“)

?

Děkuji za pozornost